

Szoták Szilvia

A magyar nyelvű kultúra jelenléte Felsőpulyán

Tanulmányomban egy 2000-ben elvégzett kutatás tapasztalatait fogom vázolni, amelyet a Kőszegtől mintegy 15 km-re fekvő közép-burgenlandi településen, Felsőpulyán (Oberpullendorf) végeztem. Csupán rövid összehasonlítást fogok adni, amelyben bemutatom a Trianon utáni magyar nyelvű kultúra megnyilvánulásait egészen napjainkig.

A helység története a 10–12. századig nyúlik vissza. Ekkor jelentek meg a tájon az első határőr-települések. Az ide telepített magyarok a nyugati határ védelméért voltak felelősek. A 12–13. században jelentek meg a német hospitesek, illetve a török háborúk dúlása miatt következett be a 15–17. században a tengeremelléki horvátok idetelepítése. Ez a három etnikum él ma is a területen, a történelem forгатagától függően különböző státuszban. Felsőpulya Burgenland Ausztriához csatolása után járási székhely lett, 1958-ban Középpulyával egyesült, majd 1975-ben elnyerte a városi rangot.

Az 1921-es trianoni békeszerződés értelmében a burgenlandi magyarság kisebbségi státuszba került. A többnyire egynyelvű magyar lakosság erősen elszigetelődött, a többségi nyelv nem tudása kisebbségi érzéseket keltett bennük. A másik két népcsoport nyelvét csak a pendlítő⁸¹ munkások ismerték. Ezt a bezárkózást csak növeli, hogy Magyarországtól sem kaptak támogatást. Velük ellentétben az osztrákok és horvátok a magyar állam századelőn megmutakozó erőszakos oktatáspolitikájának következtében megtanultak magyarul, és sokkal több volt köztük a háromnyelvű is, mint a magyarság körében.

Az egynyelvűség egészen 1938-ig – amíg működtek a felekezeti, illetve majorsági magyar nyelvű iskolák,⁸² valamint tudták tartani a kapcsolatot a határ túloldalán élő rokonokkal – nem jelentett olyan nagy hátrányt, mint 1938 után. Az iskolák és kapcsolatok megszűnésével nyelvi hátrányuk fokozódott, ezt érezték a bevonuló, de németül nem tudó katonák is. Így a magyar nyelv értéke fokozatosan háttérbe szorult, s a többségi német nyelv presztízse megnövekszik.

Az 1921–38 között izoláltan élő, főleg mezőgazdasági termeléssel foglalkozó magyar lakosság meg tudta tartani hagyományait, hasonlóan a horvátokhoz, akik e tradíciók fenntartására sokkal nagyobb hangsúlyt fektettek és fektetnek ma is. A polgárosodás folyamatával, a modern kor megjelenésével a hagyományos falusi közösségek felbomlásával a tradíciók is lassanként a gyakorlatból az emlékezetbe szorultak vissza. Bár a magyar nyelvoktatásnak 1945 után nem lett volna akadálya, nagyon kevesen igényelték azt. Legtöbbször a szülők írták be a gyerekeket német nyelvű iskolákba, mert látták azt, hogy a magyar nyelvvel nem lehet semmit kezdeni. Így alakult ki fokozatosan az a többségében szóbeliségen alapuló magyar nyelvű kultúra, amely már nem jelentette az adott beszélő írni és olvasni tudását, ennek hiányában pedig egyre kevésbé jelentett kulturális kötődést.

⁸¹ Ingázó

⁸² Felekezeti iskolák (6): Felső- és Középpulyán katolikus, Felsőőrött katolikus és református, Alsóőrben katolikus, Örszigeten evangélikus.

Uradalmi iskolák a Tószögben (4): Paulahof (az 1960-as években szűnik meg), Wittmanshof, Edmudhof, Kleyhof (ez utóbbiak már a 20-as években megszűnnek).

Természetesen mindig volt egy kis csoport a lakosság körében, aki igénybe vette az intézményes magyar nyelvoktatást elemi iskolai szinten.⁸³

A magyar nyelv egyre inkább szokássá, sőt napjainkra idegen nyelvvé vált.

Ma mintegy 800 magát magyarnak valló lakosa van Felsőpulyának. Nézzük meg, milyen magyar nyelvű kultúrát teremtenek napjainkban, különös tekintettel az oktatásra, a vallási életre, valamint a szórakozásra, művelődésre.

Az oktatást megvizsgálva meg kell állapítanunk, hogy Pulya iskolacentrum, s intézményrendszerével eleget tesz a pulyai járás igényeinek. A magyar nyelvoktatás terén a nyolcvanas évektől következett be számottevő, de mégis lassú változás. Előljáróban le kell szögeznünk, hogy olyan magyar osztályok vagy iskolák, amelyekben minden tantárgyat magyarul tanulnak, egész Burgenlandban, így Felsőpulyán sincsenek. A magyar nyelvet idegen nyelvként tanulják a gyerekek. A *Volksschule* (általános iskola 1–4.) első négy osztályában az 1998/99-es tanévtől vezették be a magyar nyelvet kötelező tantárgyként. Ez annyit jelent, hogy ha a magyar osztályba jelentkezett valaki, akkor négy évig kötelező tanulnia a nyelvet, s minden félévben osztályzatot kap belőle. Az elemi iskolában a 2000-es adatok szerint összesen 55-en tanultak magyarul.⁸⁴

A *Hauptschule* (általános iskola 5–8.) osztályaiban is hasonló a helyzet, évfolyamonként 10–12 gyerek tanulja a magyart egy közös horvát-magyar osztályban. A diákok rendelkezésére itt egy dekoratív, szépen feldíszített osztályterem áll. A falakat a diákok rajzai, valamint a tanulást segítő magyar nyelvű feliratok tarkítják.

A pulyai gimnáziumban az 1987/88-as tanévben indult be egy közös horvát-magyar, ún. „pannon” osztály, évfolyamonként 10–15 diákkal, akik négy évig kötelezően tanulják a magyart és érettségi vizsgát tehetnek. Ezzel a lehetőséggel évente két tanuló él.

Meg kell említenünk az óvodai magyar nyelvű oktatást, hiszen az óvónő lelkes munkájának is eredménye, hogy a ma felnövő gyerekek egyre nagyobb számban érdeklődnek a magyar nyelv iránt. 2000-ben az óvodába járó 110 gyerek közül 75–80, 90%-ban német ajkú gyerek ismerkedett a magyar nyelvű dalokkal, mondókákkal, versikékkel heti 20 órában.

Az iskolán kívüli nyelvoktatásnak is van két megjelenési formája. Délutánonként a gyerekek 1997 óta szakköri keretben, zenés, játékos módszerekkel tanulhatnak magyarul. A zömében 6–10 évesek a magyar kultúrával és népi hagyományokkal ismerkedhetnek meg heti két alkalommal. Jól kiegészítik az iskolai nyelvtanulást, mert bár játékos formában, de az olvasást és írást is gyakorolják. Kedvenc költőjük Kányádi, Sarkadi, Weöres Sándor. Az itt tanító pedagógus a következőképpen fogalmazott:

„Cél, hogy ne úgy tanulják meg a magyar nyelvet, mint a pullendorfi 40-es, 50-es generáció, akik hallás után tanulták a nyelvet és kötődésük a kultúrához nincs”.

Egyértelműen a vasfüggöny megszűnése után vált népszerűvé az a felnőttek számára meghirdetett nyelvtanfolyam, amelynek mintegy tíz éves múltja van Pulyán. A kurzuson heti 2×50 percben olyan osztrák kereskedők, szállodatulajdonosok, tanárok, orvosok

⁸³ Pl.: az 1969/70-es tanévben a felsőpulyai öt osztályos elemi iskolában öt csoportban 147-en tanultak magyarul. Ebben az évben kb. 500 gyerek tanult összesen magyarul a burgenlandi iskolákban. 1992/93 évben 21 gyerek tanult az elemiben, 41 a polgáriban, 72 pedig a gimnáziumban magyart (összesen 133).

⁸⁴ Az első osztályba 12, a másodikba 19, a harmadikba 15, a negyedik osztályba 9 tanuló jár.

vesznek részt kezdő és haladó szinten egyaránt, akiket a határ közelsége, a gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok, vagy éppen személyes okok motiválnak.

Tehát összességében kb. 250 pulyai lakos tanult magyarul az ezredfordulón.

A kisebbségek esetében a nyelv megtartásában és kulturális hagyományok ápolásában a család és az iskola mellett kiemelkedő szerep jut az egyháznak. Pulyán a hitélet irányítói a redemptoristák, akik 1934-ben érkeztek Felsőpulyára. Középpulyának az egyesítés előtt, egészen 1949-ig önálló plébániája volt, de miután Felsőpulyán a redemptoristák templomot építettek, a hitélet központja egyre inkább oda tevődött át. Sokan járnak fel ma is esküdni, áldozni, noha ezt Középpulyán is megtehetnék. Mind a középpulyai, mind a felsőpulyai Szt. Ferenc kápolnában van magyar mise vasárnaponként, kb. 30 hívő részvételével, akik többségében 60–70 év felettiek. Az esküvői és temetési szertartások igény szerint magyar, német, vagy mindkét nyelven folynak. A gyerekeknek tartott hittanórák sajnos német nyelvűek. A helyiek véleménye szerint a redemptoristák nagyon hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar szó megfogyatkozott a két Pulyán.

A város kulturális élete ma többnyire német nyelven folyik, német a mindennapok nyelve is. Magyar szót legfeljebb még Középpulyán hallani. A vasfüggöny megszűnésével mégis kapott némi lendületet a magyar nyelvű kultúra a településen, persze ez pár lelkes ember áldozatos munkájának az eredménye.

A magyar nyelvű hagyományok tudatos ápolásáról 1946 óta beszélhetünk. Ekkor a bécsi magyaroktól is sok segítséget kaptak a burgenlandiak, de a helyiek is elkezdtek összefogni a magyarokat horvát mintára. Ekkor szerveződtek a legény-egyletek és elevenedtek fel színjátszás hagyományai. A Burgenlandi Magyar Kultúregyesület munkájába a pulyaiak is lelkesen bekapcsolódtak 1968-tól, azóta folyamatosan van az egyesületnek pulyai fiókja. Erre a Felsőőr és Felsőpulya közötti távolság miatt van szükség. A tagok feladatuknak érezték, hogy olyan zenés, táncos produkciókat hozzanak Magyarországról, amelyre a helyi magyarságnak igénye volt: többnyire színdarabok, népzenei estek voltak, cigányzenekarok léptek fel.

Megsárgult fotók tanúskodnak a hajdani népviseletről vagy a színjátszó kör lelkes csapatáról. Ezek a színelőadások a kulturális élet jelentős eseményeinek számítottak a két világháború közötti években, de a második világháborút követően is. A hetvenes években azonban teljesen megszűntek. Megszűnt a magyar nyelvű mozifilmek vetítése is. A 20-as években született mai hetvenesek szeme még felcsillant, ha eszükbe jutnak a hajdan látott magyar filmek (Egri csillagok, A lőcsei fehér asszony).

Nyoma sincs a paraszti kultúra hagyományainak. Csak az öregek emlékeiben élnek a toll- vagy kukoricafosztásnál elhangzott magyar dallamok, mesék stb. A legtöbb mesét tudó középpulyai Ribarics János, az „*öreg kilenc*”⁸⁵ emléke is feledésbe merült. Történeteit és trufáit, amelyeket a szegényeknek mesélt, Gaál Károly jegyezte le.⁸⁶ Manapság nincs mesemondója Pulyának.

Az 1958-as évben megalakult a középpulyai táncsoport, amely egészen az 1970/71-es évig őrizte és szórakoztatta magyar népi táncokkal, versekkel, dalokkal a burgenlandi települések lakóit. A táncsoport működésének a fiúk elmaradása vetett véget. A lányok lelkesedéséből 1971/72-ben megalakult az első lánytáncsoport. Piroska néven még 1997-ben is felléptek.

⁸⁵ A kilenc ragadványnév. Azért kapta Ribarics János, mert Középpulyán sok volt a Ribarics. A *kilencet* elnevezést azért kapta, mert kilenc gyereket nevelt fel, az *öreg* pedig éveit száma miatt ragadt rá.

⁸⁶ Gaál Károly: Aranymadár. Szombathely, 1988.

Hagyománya volt a Középpulyaiak életében az ún. „három táncnak”, amelyet mindig a Júdás-napi búcsúkor jártak a templom előtt, a litánia után. Nevét a hagyomány onnan kapta, hogy a felfogadott cigányzenekar három táncot húzott el: egy keringőt, egy csárdást és egy indulót. Hagyomány volt, hogy a fiatalok itt jelentették be jegyességüket a falu közösségének. A párok mindig előre megbeszélték, hogy kivel járják el a három táncot. A három tánc után a fiatalok a vendéglőben folytatták tovább a mulatságot.

Az öreg pulyai emberek portréit, életképeit, házait Karal Viola örökítette meg rajzain, festményein. Joós György fotóin őrzi a pulyai múltat. Műveiket mindketten többször megmutatták a nagyközönségnek egy-egy kiállítás alkalmával.

Hagyományosan minden évben megrendezésre kerül hosszú évek óta a város ún. Domschitz vendéglőjében – amely egy közkedvelt magyar találkozóhely –, a magyar karácsony. Ezen az ünnepen mindig jelen van a magyar közösség apraja-nagyja. Az ünnepen szívesen részt vesznek a nem magyar ajkú férfiak vagy feleségek is. Korábban Magyarországról hívtak fellépőket, de a legutóbbi évek gyakorlata szerint a helyi óvodások és kisiskolások magyar nyelvű műsora tette fényesebbé az ünnepet. Ilyenkor valamelyik magyar nyelvet oktató pedagógus vezetésével dalokkal, versikékkal kedveskedtek a vendégeknek.

A szervezők igyekeznek minden szellemi igénynek eleget tenni. Szinte minden évben meghívják egy-egy cigányzenekart, vagy valamilyen zenés, táncos produkciót. 2000-ben egy szegedi társulat adott elő operett dalokat.

A tavalyi év nívós rendezvényei közé tartozott a májusban megrendezésre kerülő Kányádi-est. Az erdélyi írónak az óvodás és kisiskolás gyerekek kedveskedtek saját megzenésített verseivel. Azt est folyamán történelmi előadások és egyéb népzenei dallamok is elhangzottak. A németül tudókat sem zárták ki; a magyarokra oly jellemző toleranciával az előadásokat mindkét nyelven felkonferálták, sőt rövid német nyelvű összefoglalást is készítettek, amit a magyarul nem értők megkaptak az est előtt. Hasonló színvonalú eset már korábban is rendeztek; akkor Tamási Áron születésének 100. évfordulójára emlékeztek és Kodály Zoltán műveiből válogattak a közönség számára.

A magyar kultúrát fenntartani igyekvő pár lelkes ember jóvoltából a város már másodszor rendezhette meg ún. „Kufsteini találkozót”. Először 1998-ban „Emlék és örökség”, majd 2000-ben „Mit ér az ember, ha magyar?” címmel. A tudományos tanácskozársra Európa minden részéből érkeztek magyarok. A 98-as tanácskozás keretein belül az 1948-as szabadságharcnak a társadalmi, politikai, irodalmi és művészeti életre való kihatásának jelentőségét dolgozták fel. A 2000-ben megtartott tanácskozás az ausztriai magyarság problémáival, identitástudatának kérdéseivel foglalkozott. A résztvevők meggyőződhetek arról, hogy az ausztriai magyarság helyzete hagyományaiban és identitásában is egyedi. Legnagyobb gondot az asszimiláció jelenti.

Hasonló rendezvénysorozatra került sor 1996-ban, amikor a pulyaiak a honfoglalás 1100. Ausztria 1000 éves jubileumát ünnepelték meg.

A város minden évben megünnepeli pl. március 15-ét. E jeles napon az Ausztriai Magyar Szervezetek Központi Szövetsége évente szavalóversenyt rendez Petőfi tiszteletére, amelyen a pulyai kisdíjakok is képviseltetik magukat.

Megmérettetést jelentett a magyarul tanuló diákok számára a 99-ben Felsőpulyán rendezett mesemondó és népdaléneklő verseny, amelyet a BMKE és a soproni Benedek Elek Pedagógiai Főiskola közösen szervezett meg Benedek Elek születésének 140. évfordulójára. A pulyai gyerekek leginkább a népdaléneklésben remekeltek.

A város igyekszik kulturális kapcsolatait a határon túlra is kiterjeszteni. Egy-egy ilyen „Magyar estre” a felsőpulyai és a magyarországi település is készül valamilyen műsor-

számmal. Az ilyen és hasonló rendezvények teremtenek alkalmat pl. a Piroska tánc csoport fellépéséhez. A jó kapcsolat eredménye, hogy a Győr-Moson-Sopron megyei Honismereti Egyesület szervezésében megrendezésre kerülő Országos Honismereti Akadémia 25. találkozója alkalmából a résztvevők Felsőpulyára is ellátogattak és megismerkedhettek a város történelmi múltjával, az itt élő magyarság életével és terveivel.

A győri Apáczai Csere Jánosról elnevezett Tanítóképző Főiskola „Apáczai napok” címen megrendezett nemzetközi tudományos konferenciájára 1998-ban Pulya polgármesterét, Kullmann Ernőt is meghívták, aki előadásában a magyar nyelv oktatásának helyzetét ismertette.

A fentebb felsorolt kulturális eseményekről a pulyaiak a város újságjában⁸⁷ olvashatnak, amelyben a kilencedik oldalon találják a magyarsággal kapcsolatos híreket magyar és német nyelven egyaránt.

A magyar nyelvűség megnyilvánulása az a 2000-ben megjelent magyar nyelvű CD,⁸⁸ amelyen pulyai gyerekek énekelnek népdalokat, Kányádi-verseket, és a helyiek által írt megzenésített verseket. A gyerekek ötven olyan dalból válogatták ki kedvenceiket, amelyet már több éve gyakorolnak.

Összegzőképpen: a fentiekből azt gondolhatjuk, hogy a pulyai magyar nyelvoktatás, illetve a kulturális élet is fellendülni látszik, s a gyakorlat valóban ezt igazolja. Meg kell jegyezni, hogy annyira az utolsó pillanatban történtek ezek a pozitív változások, hogy a teljes asszimiláció nehezen elkerülhetőnek látszik.

Iskolai keretek között egyre nagyobb óraszámban van lehetőség arra, hogy az érdeklődők a magyart mint idegen nyelvet tanulhassák, de kb. tíz esztendő kell ahhoz, hogy leballagjon a gimnáziumban egy olyan magyarul tanuló osztály, amely folyamatában 12 évig tanulta a nyelvet emelt óraszámban. Ha ez bekövetkezik, tudunk nyilatkozni arról, hogy mennyire eredményes a magyar nyelv oktatása Felsőpulyán. Jelenleg a gimnáziumban végzett tanulók nyelvtudása kb. az alapfokú nyelvvizsgával egyenlő. Ugyancsak örömdetes tény az óvodások lelkesedése és fogékonysága, hiszen a nyelv szeretetét magukkal viszik. Azonban az ő esetükben nem a nyelv tudásáról van szó, hanem magyar nyelvű dalok, mondókák, versek szövegének elsajátításáról. Tudjuk, sok munka fekszik a mögött, hogy a versenyeken eredményesen szerepelnek. Problémát jelent, hogy nem áll a tanárok rendelkezésére olyan tankönyv, amelyből differenciáltan taníthatnának, olyan tanmenet és tanterv, amely segíthetné munkájukat. Tapasztalataim szerint az eredményességet a tanérek összefogásának hiánya is hátráltatja. Az elmúlt évtizedekben a családon belül sem tanították meg a gyerekeket a magyar nyelvre. Napjainkban a motivációt a leginkább a gazdasági kapcsolatok, lehetőségek jelentik a nyelv átadására.

Középpulyán még manapság is hallani magyar szót. Szerencsére van pár ember, aki szíven viseli a nyelv sorsát, s kihasznál minden alkalmat magyar rendezvények szervezésére. Ezen összejövetelek jelentősége, hogy az aktív kommunikációra is alkalmat adnak. Bár megfigyeléseim szerint, akik a legtöbbet tesznek a magyar kultúráért, azok között is előfordul, hogy a beszélgetés nyelve a német. Miért? Mert már könnyebb németül beszélni.

S végül az egyház szerepéről is kell pár szót ejteni. Óriási segítséget jelentene a pulyaiaknak, ha egy fiatal kétnyelvű pátere lenne a közösségnek, aki azon túl, hogy magyar

⁸⁷ Unsere Stadt.

⁸⁸ Wir singen ungarisch, magyarul énekelünk. A szöveget a népdalokon, Kányádi-verseken kívül Kóger Katalin, Lévy Erzsébet írta, a zenét prof. Karal Viola szerezte.

nyelvű misét tart, a fiatalokkal is jó kapcsolatot tud kialakítani, s felvállalná a magyar nyelv ápolását is.

A burgenlandi szórványmagyarságról megfeledezünk. Nekik pénzbeli támogatás helyett inkább szellemi segítségre lenne szükségük. Kapcsolatokra nemcsak a határ menti városokkal, hanem a kisebbségekkel foglalkozó magyarországi intézményekkel, hogy a hírek és lehetőségek hozzájuk is eljussanak, hiszen így hozzájárulunk az asszimiláció felgyorsulásához. A kis létszámuk ellenére legyen alkalmuk megismerni a többi határon túli magyarság problémáit, legyenek kontaktus közöttük.